29/05/2021

«Στις 29 Μαΐου 1453 ένας πολιτισμός σαρώθηκε αμετάκλητα»

Αυτοκέφαλες Εκκλησίες / Εκκλησία της Κύπρου

«Στις 29 Μαΐου 1453 ένας πολιτισμός σαρώθηκε αμετάκλητα»

Με τη φράση αυτή ο Άγγλος βυζαντινολόγος Στίβεν Ράνσιμαν περιγράφει την κατάληψη της Πόλης από τους Οθωμανούς, τις εκτεταμένες λεηλασίες και την πανηγυρική είσοδο του Μωάμεθ του Πορθητή στην Αγία Σοφία το βράδυ της άλωσης, όπου, «*αναβάς επί της Αγίας Τραπέζης*», ευχαρίστησε τον Αλλάχ.

Οι αιτίες της πτώσης

Η κατάληψη της Πόλης από τους Μωαμεθανούς ήταν το τραγικό τέλος μιας θλιβερής ιστορίας με ποικίλες διαπλοκές, εντός και εκτός των τειχών. Το ειδεχθές έγκλημα των σταυροφόρων του 1204, η πνευματική παρακμή, τα θρησκευτικά πάθη, οι προσπάθειες επιβολής της Ένωσης των Ορθοδόξων με τους Ρωμαιοκαθολικούς, οι εμφύλιοι σπαραγμοί και η περικύκλωση της Κωνσταντινούπολης από διάφορους εχθρούς ήσαν από τις κυριότερες αιτίες της

πτώσης της Βασιλεύουσας. Ιδιαιτέρως δε η αίσθηση της αυτάρκειας και η λήθη των ευεργεσιών του Θεού, δεν επέτρεπαν την αλλαγή της νοοτροπίας, παρόλο που, όπως αναφέρεται σε ιστορικές πηγές, ο Θεός προειδοποιούσε, τόσο με φωτισμένους ανθρώπους, όσο και με διάφορα φυσικά φαινόμενα, για την επερχόμενη καταστροφή.

Οι διοικούντες την Πόλη, ενώ η οθωμανική λαίλαπα βρισκόταν προ των πυλών, αναζητούσαν την ανθρώπινη βοήθεια προς τα μέρη της Ευρώπης. Ωστόσο, για να βοηθήσει ο Πάπας έθεσε ξανά την ’Ενωση ως όρο. Με τη σύμφωνη γνώμη του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου απέστειλε στην Κωνσταντινούπολη αντιπροσώπους, για το σκοπό αυτό. Όμως, η συμπεριφορά τους προκάλεσε την αντίδραση αντί να φέρει την ομόνοια. Τα τραύματα από τις σταυροφορίες ήταν ακόμη νωπά, αλλά και η κακομεταχείριση των Ορθοδόξων από τους Ρωμαιοκαθολικούς συνεχιζόταν, σε κάποιες περιοχές. Ταυτόχρονα δε, οι οικονομικοί παράγοντες έβλεπαν με καχυποψία τη συμμετοχή της Βενετίας, όπως και της Γένουας, στην διαπλοκή των γεγονότων. Οι σχετικές επαφές, όμως, κατέληξαν χωρίς θετικό αποτέλεσμα.

Η προετοιμασία του Μωάμεθ

Ήδη, το 1453, ο Μωάμεθ ο Πορθητής ήταν σχεδόν έτοιμος για την μεγάλη και τελική επίθεση, αφού από το 1452 οικοδόμησε το φρούριο «Ρούμελη Χισάρ», στο στενότερο σημείο του Βοσπόρου, ώστε να ελέγχει απόλυτα την περιοχή. Έχοντας, λοιπόν, στη διάθεσή του γύρω στις 150.000-300.000 χιλιάδες ανθρώπινο δυναμικό, καράβια και άρματα πυροβολικού, φάνταζε τρομακτικός.

Μάλιστα, έδωσε εντολή σε ένα “*τεχνίτη δοκιμώτατο*” να κατασκευάσει ένα τεράστιο κανόνι με “χωνείαν μεγάλην, πέτραν φέρουσαν υπερμεγέθη”, ειδικό για την περίπτωση των ισχυρότατων τειχών της Πόλης. Το μεγάλο αυτό κανόνι μετέφεραν τριάντα βοϊδάμαξες και πεντακόσιοι τουλάχιστον άνδρες από την Αδριανούπολη, όπου ήταν η έδρα του Μωάμεθ, έξω από τα διπλά τείχη της Πόλης.

Αυτή η έντονη επιθετική δραστηριότητα του Μωάμεθ προκάλεσε την αντίδραση του Αυτοκράτορα, ο οποίος ενίσχυσε την Πύλη του Ρωμανού, όπου είχε τοποθετηθεί το μεγάλο κανόνι, ενώ κατάφερε να συγκεντρώσει μόνο 7.000 μάχιμους άνδρες.

Αρχές Απριλίου του 1453 κηρύχτηκε επίσημα, πλέον, η πολιορκία της Βασιλεύουσας. Οι Τούρκοι κανονιοβολούσαν αδιάκοπα τα τείχη προκειμένου να επιτύχουν άνοιγμα. Ωστόσο, τα τείχη και οι υπερασπιστές της Βασιλεύουσας κρατούσαν γερά. Ο Μωάμεθ αντιλήφθηκε νωρίς ότι έπρεπε να χτυπήσει και από την πλευρά του Κεράτιου, όπου δεν υπήρχαν τείχη. Έδωσε εντολή, λοιπόν, με την

καθοδήγηση ενός ειδικού Ιταλού να φτιαχτεί δίολκος δώδεκα χιλιομέτρων, ανάμεσα στο Βόσπορο και στον Κεράτιο. “*Την γην εθαλάσσωσε και την ξηράν ως υγράν*», αναφέρουν οι χρονογράφοι της εποχής, για το γεγονός αυτό. Μέσω αυτού μετέφερε σε μία νύχτα εβδομήντα περίπου ελαφρά πλοιάρια και αρκετό στρατό.

Βράδυ Δευτέρας 28ης Μαΐου 1453

Το τρομακτικό βράδυ της Δευτέρας 28ης Μαΐου 1453, όπως διηγείται στο «ΧΡΟΝΙΚΟ» του ο Γεώργιος Φραντζής, ο Αυτοκράτορας σύναξε όλους τους βαθμοφόρους, στους οποίους απηύθυνε τα εξής λόγια:

«*Ευγενέστατοι άρχοντες, εκλαμπρότατοι δήμαρχοι και στρατηγοί, γενναιότατοι στρατιώτες, τιμημένοι και πιστοί πολίτες, ξέρετε όλοι πολύ καλά ότι έφτασε η ώρα που ο εχθρός της πίστης μας αποφάσισε να μας πιέσει ακόμα περισσότερο με όλα τα πολεμικά μέσα και τεχνάσματα που διαθέτει…*

…Αν ο Θεός, εξαιτίας των αμαρτιών μας, δώσει τη νίκη στους απίστους, διατρέχουμε τον κίνδυνο να χάσουμε την αγία πίστη που μας έδωσε ο Χριστός με το αίμα του και είναι το σημαντικότερο πράγμα απ\’ όλα. Τι όφελος μπορεί να έχει κανείς αν κερδίσει ολόκληρο τον κόσμο αλλά χάσει την ψυχή του; Δεύτερον, θα χάσουμε την ένδοξη πατρίδα και την ελευθερία μας. Τρίτον, το άλλοτε ένδοξο κράτος μας, που τώρα πια είναι εξασθενημένο και ταπεινωμένο, θα πέσει στα χέρια του άπιστου τυράννου. Τέλος, θα χάσουμε τα αγαπημένα μας παιδιά, τις γυναίκες και τους υπόλοιπους συγγενείς μας.

Ο βάρβαρος σουλτάνος μάς έχει αποκλείσει 57 μέρες τώρα με όλες τις δυνάμεις του και μας πολιορκεί μέρα νύχτα με κάθε μέσο που διαθέτει, αλλά καταφέραμε να τον αποκρούσουμε με τη βοήθεια του Κυρίου μας Χριστού που βλέπει τα πάντα. Μη δειλιάσετε λοιπόν τώρα, αδέρφια μου. Είδατε ότι, ακόμα και στα μέρη όπου έπεσε το τείχος από τα τηλεβόλα και τις πολιορκητικές μηχανές, καταφέραμε να το επισκευάσουμε με τον καλύτερο τρόπο. Έχουμε στηρίξει όλες τις ελπίδες μας στην ακαταμάχητη δόξα του Θεού…

Οι εχθροί μας διαθέτουν όπλα, ιππικό, δύναμη και πλήθος, αλλά εμείς έχουμε εμπιστοσύνη στο όνομα του Κυρίου και Σωτήρα μας, στα χέρια μας και στη γενναιότητα που μας χάρισε ο Θεός. Ξέρω ότι η τεράστια αγέλη των απίστων θα επιτεθεί εναντίον μας, όπως συνηθίζει, με βάναυση ορμή, αλαζονεία και θράσος επειδή είμαστε λίγοι, ώστε να μας τρομάξουν, να μας κουράσουν και να μας κάνουν να χάσουμε το ηθικό μας με τις φωνές και τους αλαλαγμούς τους. Εσείς όμως γνωρίζετε καλά πόσο ανόητα είναι αυτά και δε χρειάζεται να σας τα θυμίσω. Σε λίγο θα επιτεθούν και θα ρίξουν εναντίον μας πέτρες και βέλη αμέτρητα σαν την άμμο της θάλασσας, αλλά ελπίζω ότι δεν θα πετύχουν τίποτα…».

Στη συνέχεια, όπως αναφέρει ο Μιχαήλ Κριτόβουλος στη «ΞΥΓΓΡΑΦΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ», ο Μωάμεθ, «με δυνατή φωνή, κάλεσε κοντά του τους υπασπιστές του και τους οπλίτες του και όλο το υπόλοιπο υπ\’ αυτόν στρατιωτικό σώμα και είπε: «Ορμάτε, φίλοι μου και παιδιά μου, τώρα είναι που πρέπει να φανείτε παλικάρια». Κι αυτοί, με κραυγές και αλαλαγμούς που προκαλούσαν φρίκη, πέρασαν την τάφρο και έφτασαν στο εξωτερικό τείχος. Αυτό το τείχος είχε σχεδόν εξ ολοκλήρου γκρεμιστεί και, αντί γι\’ αυτό, υπήρχε μόνο ένας ξύλινος φράκτης από μεγάλα δοκάρια και δεμάτια από κληματσίδες, μαζί με κάτι ξύλα και πιθάρια από χώμα. Στο σημείο αυτό έγινε μάχη δυνατή …. Άλλοτε οι επιτιθέμενοι κατάφερναν, πολεμώντας με πάθος και ορμή αλόγιστη, ν\’ ανεβαίνουν στο τείχος και να περνούν το φράκτη, άλλοτε πάλι αποκρούονταν και απομακρύνονταν…

…Έτσι λοιπόν, και ενώ και οι δύο πλευρές πολεμούσαν παλικαρίσια και με πάθος, πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της νύχτας. Τελικά υπερίσχυσαν οι Έλληνες και ενίσχυσαν σημαντικά τη θέση τους, όπως βέβαια και ο Ιουστινιάνης και οι δικοί του, ώστε διατήρησαν και εξασφάλισαν την κατοχή του φράκτη, αποκρούοντας με γενναιότητα τους επιτιθέμενους…

…Τίποτε δεν στάθηκε ικανό να τους αποσπάσει από το καθήκον τους, ούτε η πείνα ούτε η αγρύπνια ούτε ο ασταμάτητος πόλεμος ούτε οι τραυματισμοί ή οι σφαγές και οι θάνατοι των δικών τους, που έβλεπαν μπροστά τους, κανένα απ\’ όλα αυτά τα φοβερά κακά, ώστε να υποχωρήσουν κάπως και να μεταβάλουν την αρχική τους αποφασιστικότητα και ορμητικότητα. Αντίθετα διατήρησαν μέσα τους, σ\’ όλες τις περιστάσεις, την αρχική τους ορμητικότητα έως ότου τους πρόδωσε η πανούργα, η άδικη τύχη».

Ξημερώματα Τρίτης 29ης Μαΐου 1453

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Μιχαήλ Δούκα στη «ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ», *«…οι Τούρκοι, λίγο-λίγο και καλυπτόμενοι από ασπίδες, πλησίασαν τα τείχη και τοποθέτησαν σκάλες… Οι Έλληνες πάλι, μαζί με τον αυτοκράτορα, είχαν αντιπαραταχθεί και πολεμούσαν τους εχθρούς. Όλη τους η προσπάθεια και ο*

μοναδικός στόχος τους ήταν να μην επιτρέψουν στους Τούρκους να μπουν στην Πόλη απ\' τα γκρεμισμένα τείχη.

Έκαναν όμως λάθος, καθώς το θέλημα του Θεού ήταν να μπουν οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη, αλλά από άλλη ατραπό. Όταν δηλαδή οι Τούρκοι είδαν το παραπόρτι για το οποίο ήδη μιλήσαμε (η Κερκόπορτα), ανοιχτό και αφύλαχτο, περίπου πενήντα άνδρες, οι πιο φημισμένοι και οι πιο πιστοί δούλοι του Μωάμεθ, πήδησαν μέσα, ανέβηκαν στα τείχη ξεφυσώντας φωτιά, σκοτώνοντας όποιους συναντούσαν μπροστά τους και χτυπώντας τους ακροβολιστές.

Αλήθεια, τι φρικτό θέαμα ήταν εκείνο! Από τους Έλληνες και τους Λατίνους που είχαν αναλάβει την αποστολή να απωθούν όσους έστηναν τις σκάλες, άλλοι σφαγιάστηκαν, ενώ άλλοι, κλείνοντας τα μάτια έπεφταν στο κενό, συντρίβοντας τα σώματά τους και δίνοντας έτσι οικτρό τέλος στη ζωή τους. Τώρα πια οι επιτιθέμενοι έστηναν τις σκάλες, χωρίς κανένα εμπόδιο και σαν αετοί σκαρφάλωναν στο τείχος.

Οι Ρωμαίοι που πολεμούσαν μαζί με τον αυτοκράτορα δεν γνώριζαν τι είχε συμβεί, καθώς ήταν μακριά απ\' αυτούς το σημείο από το οποίο οι Τούρκοι μπήκαν στην Πόλη. Άλλωστε όλη την προσοχή τους την είχαν αποσπάσει οι απέναντι εχθροί, οι οποίοι ήσαν δυνατοί και τόσοι πολλοί, ώστε αντιστοιχούσε ένας Έλληνας προς είκοσι Τούρκους, ενώ κι αυτός ο ένας Έλληνας δεν γνώριζε την πολεμική τέχνη τόσο καλά όσο ένας τυχαίος Τούρκος. Σ\' εκείνους λοιπόν είχαν συγκεντρώσει όλη τη μέριμνα και τη φροντίδα τους.

Τότε ξαφνικά, βλέπουν βέλη να τους έρχονται απ\' το πάνω μέρος των τειχών και να τους σκοτώνουν. Στρέφουν το βλέμμα προς τα εκεί και διαπιστώνουν ότι είναι Τούρκοι. Βλέποντάς τους, σπεύδουν να γλιτώσουν στο εσωτερικό του τείχους. Και καθώς το πλήθος που προσπαθούσε να εισέλθει από την πύλη, την επονομαζόμενη Χαρισού, ήταν μεγάλο, προκλήθηκε φοβερός συνωστισμός. Πάνω σ\' αυτόν, οι σωματικά δυνατότεροι κατάφερναν να μπουν πατώντας κυριολεκτικά τους σωματικά αδύναμους.

Όταν η παράταξη του τυράννου είδε την οπισθοχώρηση των Ρωμαίων, με μια φωνή όρμησαν καταπατώντας και κατασφάζοντας τους αξιολύπητους αμύντορες της Πόλης. Φτάνοντας στην πύλη δεν μπόρεσαν να την περάσουν, καθώς αυτή είχε κλείσει απ\' τα σώματα των σκοτωμένων, αλλά και των ετοιμοθάνατων. Έτσι οι περισσότεροι Τούρκοι έμπαιναν στην Κωνσταντινούπολη απ\' το γκρεμισμένο τείχος και κατέσφαζαν όσους έβρισκαν μπροστά τους.

Ο αυτοκράτορας δεν έκανε πίσω, στάθηκε για λίγο κρατώντας το σπαθί και την ασπίδα και είπε: «Δεν υπάρχει κάποιος χριστιανός να μου πάρει το κεφάλι»; Κι αυτό γιατί είχε μείνει ολομόναχος. Τότε ακριβώς ένας Τούρκος τον χτύπησε στο

πρόσωπο, αλλά ο αυτοκράτορας ανταπόδωσε το χτύπημα. Ωστόσο, ένας άλλος Τούρκος, ερχόμενος από πίσω, του κατάφερε καίριο χτύπημα και ο Κωνσταντίνος σωριάστηκε στο έδαφος, Καθώς λοιπόν οι Τούρκοι αυτοί δεν γνώριζαν ότι ήταν ο αυτοκράτορας, αφού τον σκότωσαν σαν να ήταν ένας κοινός στρατιώτης, τον άφησαν να κείτεται στο χώμα».

«Εκεί έπεσε ο ευσεβής καίσαρ Κωνσταντίνος υπέρ των ιερών ναών και της ορθοδοξίας, μήνας Μάιος, την 29η μέρα, αφού εσκότωσε με το χέρι του, όπως έλεγαν όσοι έμειναν ζωντανοί, πάνω από 600 Τούρκους. Κι έτσι αλήθεψε ο χρησμός: \'\'Με Κωνσταντίνο έγινε και πάλι με Κωνσταντίνο θ\' αποθάνει...\'\', αναφέρει στο «ΧΡΟΝΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ» ο Νέστορας Ισκεντέρης.

Στη συνέχεια ο χρονογράφος προσθέτει για την Βασιλεύουσα: *«...η υπεραγία Θεοτόκος, μητέρα του Χριστού και Θεού μας, με άπειρες ευεργεσίες κι αναρίθμητες δωρεές σ\' ελέησε και σε υπεράσπισε σ\' όλους τους καιρούς. Όμως η αφροσύνη σου αποστράφηκε τα ελέη και τα δώρα του Θεού κι ενέδωσες στις πονηρίες και ανομίες και τώρα να, σ\' έπληξε η οργή του Θεού και σε παραδίνει στα χέρια των εχθρών σου και ποιος να μην κλάψει γι\' αυτά, ποιος να μην θρηνήσει».*

Οπωσδήποτε δεν υπάρχει ανθρώπινη γραφίδα, η οποία να αποδίδει τον αβάστακτο ανθρώπινο πόνο των τραγικών εκείνων ημερών. Ποιος μπορεί να συγκρατήσει τα δάκρυά του όταν στ\' αυτιά του ηχούν οι κραυγές απόγνωσης και ο τρόμος των παιδιών και των μανάδων τους, υπό την απειλή του ξίφους; Ποιοι μπορούν να παραμείνουν ασυγκίνητοι από την στάση των μάχιμων χριστιανών, οι οποίοι έπεφταν ηρωϊκά ο ένας μετά τον άλλο; Πραγματικά, ιλιγγιά ο νους του ανθρώπου, όταν συλλογίζεται πως «***στις 29 Μαΐου 1453 ένας πολιτισμός σαρώθηκε αμετάκλητα***».

Επιμέλεια: π. Παναγιώτης Θεοδώρου, Θεολόγος

Το κείμενο αναδημοσιεύεται απο τον επίσημο ιστοτόπο της Εκκλησίας της Κύπρου